

Norsk barnebokinstitutt
The Norwegian Institute
for Children's Books

Henrik Ibsens gate 110
Postboks 2674 Solli
NO-0203 Oslo, Norway
Telefon: +47 23 27 63 60
Fax: +47 23 27 63 61
post@barnebokinstituttet.no
www.barnebokinstituttet.no

Høringsuttalelse vedr.

Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler

Konto: 6022 05 29056

Org. nr. 971 493 704

Til bokas pris. Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa

På oppdrag fra Kulturdepartementet har Oslo Economics, Simonsen advokatfirma og Oeconomica utredet hvor effektive de språk- og litteraturpolitiske virkemidlene er. I *Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler* er de kommet frem til at det er god måloppnåelse, at denne er bedre enn i Sverige og Danmark, men at det er vanskelig å fastslå sammenhengen mellom virkemidler og måloppnåelse. Da det er konkurransemessig uheldig at forlagene samarbeider om prisfastsetting, foreslås det endringer i fastprisordningen. Da den faglitterære produksjonen har hatt en negativ utvikling foreslås det tiltak som styrker denne litteraturgruppen.

Norsk barnebokinstitutt slutter seg helt til de overordnede målene for språk- og litteraturpolitikken. Men avtaleverket i den norske bokbransjen i dag har to motstridende strukturer: På den ene siden språk- og litteraturpolitikken, slik den ble utviklet som viktig del av norsk kulturpolitikk fra tidlig 60-tall, og på den andre siden et ønske om deregulering og markedsliberalisering, som ble tydelig fra 90-tallet. En ny og liberal bokbransjeavtale kom så vidt på plass i 1998, denne avtalen ble ytterligere liberalisert i 2005 av Bondevik 2-regjeringen. *Spørsmålet om boklov er aktualisert av at både avtalene og litteraturpolitikken står i motsetning til konkurranseloven.*

Spørsmålet om en fastprisperiode for førstegangsutgivelser av bøker, eller en mulig boklov, eller innføring av fripris ble utredet først av Norsk Kulturråd i 2001 – 2003 (vi viser særlig til sluttrapporten *Strukturendringer i bokbransjen*) som anbefalte en videreføring av bransjeavtalen. Etter at bransjeavtalen av 2005 har fått virke, er spørsmålet om lovalternativet aktualisert. Det er kommet fram at i flere sentrale EU-land virker boklov etter hensikten, mens breddeutgivelsene er blitt lidende i land med fripris. Likeså er det klart at bøker med stort salg jevnt over er billigere i land med fripris, de selges i store opplag utenom bokhandel, mens bøker uten stort salg jevnt over er blitt dyrere, men også vanskeligere å få tak i, bl.a. fordi et frislipp fører til en markant nedgang i antall

bokhandler. Dette kommer også frem i den utredningen som Helge Rønning, Tore Slaatta, Olav Torvund, Håkon Larsen og Terje Colbjørnsen har gjort på oppdrag fra Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet. I *Til bokas pris. Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa* er virkemidlene i sentrale EU-land kartlagt og vurdert med tanke på hvorvidt disse kan ha overføringsverdi til norske forhold gitt den norske språk- og litteraturpolitikken. *Til bokas pris* fastslår at valg av prissystem hverken har noen innvirkning på hvor mange bøker som produseres eller selges, eller gjennomsnittsprisen på bøkene. Derimot har valg av friprissystem ført til økt bestselgersalg og lavere priser på utvalgte bøker, mens fastpris følgelig fører til salg av et bredere utvalg bøker. *Til bokas pris* fastslår dessuten at bransjeavtaler ikke lenger er gangbar politikk i Europa, hvormed Norge bør velge enten boklov eller fripris. Til støtte for boklov hevder de i tillegg til at land med boklov har et bredere litteraturutvalg uten at gjennomsnittsprisen er høyere enn i land med fripris, at opphavsrettighetshaverne tas bedre vare på innenfor en boklov enn med fastpris.

I vurderingen av en mulig boklov vil Norsk barnebokinstitutt peke på at de viktigste partene i litteraturpolitikken er leserne, forfatterne og illustratørene. Med et slikt utgangspunkt vil vi særlig peke på:

- Barn og ungdom utgjør en stadig viktigere lesergruppe, men barn og ungdom er ikke bokkjøpere, de er lesere som i all hovedsak får bøker fra voksne. Salget gjøres i liten grad via nettbokhandlere. En deregulering av bokmarkedet vil ramme bokhandlerne særlig hardt og føre til mange nedleggelse, og dermed minske barns og ungdoms muligheter til å få de bøkene som de ønsker dersom ikke bibliotekene samtidig rustes kraftig opp.
- Antall utgivelser for barn og ungdom har vokst sterkt og er i dag på om lag 1200 titler årlig. I underkant av 150 av disse utgivelsene dekkes av innkjøpsordningene fra Norsk Kulturråd. Bibliotekene er et særlig viktig bokmarked, som det eneste sted barn og ungdom kan velge fritt blant bøkene. Fripris på bøker vil kreve en kraftig økning i antall utgivelser som kjøpes inn til barn og ungdom, og en tilsvarende styrking av bibliotekene, dersom staten ønsker å opprettholde dagens lesemønster og bygge videre på mange års arbeid med lesekampanjer. I så fall vil det endre forholdet mellom statens og bokbransjens kulturelle forpliktelser. Den kvantitative veksten i barne- og ungdomslitteraturen er også et resultat av at forfatterne har forutsigelige vilkår sikret gjennom normalkontraktene mellom forfattere og forlag. Den viktigste intensjonen i disse kontraktene er den gjensidige lojaliteten, som styrker forfatterens posisjon i forholdet til forlaget. Normalkontraktene baserer seg på en tidsbestemt fastprisperiode for boka. En fripris vil føre til at normalkontraktene må opphøre, og dermed blir forfatterens arbeidsvilkår svekket.

- Innkjøpsordningenes royalty til forfatter baserer seg på bestemmelsene i normalkontraktene. Bøker som kommer innunder ordningene må dermed operere med et ganske annet kontraktssystem enn bøkene utenfor ordningene, etter alt å dømme basert på et nettopprisbegrep. Spørsmålet blir også om den kulturpolitiske begrunnelsen for ordningene lar seg videreføre i et deregulert marked.
- Normalkontrakter, kollektive rettighetsavtaler, innkjøpsordninger og momsfristak er uttrykk for at forfattere, stat og bokbransje står sammen om viktige kulturpolitiske rammer. Deregulering vil etter NBIs oppfatning føre til at forholdet mellom statens og bokbransjens kulturforpliktelser endres, og at større byrder vil bli lagt på staten og forfatterne. Med tanke på skiftende politiske regimer, kan det til slutt bli leserne som må bære de tyngste byrdene av dereguleringen.
- Utredningene av en boklov peker på at land med boklover ikke får gjennomsnittlig høyere priser enn i land med frie priser, samt at en boklov kan gjøre det mulig for styresmaktene å gjennomføre en mer selvstendig litteraturpolitikk. Etter NBIs syn er en naturlig videreføring av kultur- og litteraturpolitikken, som gjennom mange år har vist store og gode resultater, at det innføres en boklov der litteraturen uansett mediert form får en tidsbegrenset fastprisperiode. En slik lov bør knyttes til gjeldende kulturpolitikk og utformes mest mulig enkelt, slik at konkurranse i bokmarkedet også kan sikres en nødvendig dynamikk.
- En boklov bør dessuten ta høyde for illustratørens bidrag til barnebokutgivelsene. I Norge har bildebøker og illustrerte bøker hatt en kraftig vekst, uten at illustratørene inngår som partnere i gjeldende avtaler. Dette bør en boklov rette opp på.

Norsk barnebokinstitut, 16. april 2012

Kristin Ørjasæter

Direktør